

Розділ 4

ТЕОРІЯ АРХІТЕКТУРИ, МІСТОБУДУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ

УДК(72.01:111.852):711.2(292.451/454)

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ У ПРОСТОРІ ПОСЕЛЕНЬ ПРИКАРПАТТЯ ТА КАРПАТ

Н. Савчак, к. т. н.

ORCID ID: 0000-0002-3908-7137

Львівський національний аграрний університет

Р. Савчак, аспірант

ORCID ID: 0000-0002-9641-9273

НУ «Львівська політехніка»

<https://doi.org/10.31734/architecture2019.20.063>

Савчак Н., Савчак Р. Формування естетичних властивостей у просторі поселень Прикарпаття та Карпат

Запропоновано теоретичну оцінку у формуванні простору поселень Прикарпаття та Карпат.

Розглянуто сучасні громадські будівлі, збудовані українськими бізнесменами, які не завжди вписуються у навколишнє середовище і не доповнюють його, а навпаки, спотворюють, створюючи своєрідний хаос.

Звернуто увагу на формування естетичних властивостей у просторі поселень Прикарпаття та Карпат, введено в науковий обіг деякі естетичні властивості формування архітектурного простору та обґрунтовано їх.

Досліджено етнографічне районування території Прикарпаття, яке є однією з особливостей естетичного формування архітектурного простору. У Прикарпатті можна виокремити такі схеми розселення як витягнуті вздовж рік і доріг, скупчені поселення, розкидані безсистемно в долинах і на схилах гір. Основою забудови сіл цього регіону були садиба, церква, корчма.

Досліджуючи формування естетичних властивостей у просторі поселень Прикарпаття та Карпат, можемо побачити хаотичний, безсистемний характер забудови, жахливий її вигляд.

Проаналізовано планувальну організацію простору поселень, на яку впливає: характер заняття їх власників, традиції, ступінь економічного розвитку, природні умови, ландшафт та сусідні поселення.

Наведено низку чинників формування естетичних властивостей простору, а саме: соціально-економічні; екологічні; історико-етнографічні; демографічні; природно-географічні.

Здійснено оцінку проектного простору поселень Прикарпаття та Карпат, де вказано, що важливим є врахування етнографічних та історичних особливостей кожного регіону. Лише зберігаючи ідентичність кожного куточка території, можна зберегти її екологію та побудувати екологічні поселення. Отже, під час формування простору поселень Прикарпаття та Карпат необхідно враховувати: низку чинників, які впливають на формування естетичних властивостей у просторі поселень; естетичну візуалізацію простору поселень, відносно місця сприйняття; планувальну організацію простору поселень; адміністративні та функціональні зв'язки між поселеннями.

Ключові слова: формування, простір, естетичні властивості, поселення.

Savchak N., Savchak R. Formation of aesthetic properties in the area of Precarpathian and Carpathian settlements

The article proposes theoretical estimation in formation of the space of Precarpathian and Carpathian settlements.

The research investigates formation of aesthetic properties on the area of Precarpathian and Carpathian settlements, and confirms chaotic, unsystematic nature of the building, its terrible appearance.

The authors consider modern public buildings, built by Ukrainian businessmen, which do not always fit into the environment and do not complement it, but distort it, creating a kind of chaos.

The purpose of the study is to draw attention to formation of aesthetic properties on the territory of Precarpathian and Carpathian settlements, to introduce some aesthetic properties of formation of the architectural space and its substantiation into the scientific circulation.

The work explores ethnographic zoning of the territory of Precarpathian region, which is one of the peculiarities of aesthetic formation of the architectural space. One can distinguish such schemes of resettlement as ones, elongated along rivers and roads, crowded settlements, scattered unsystematically in the valleys and on the slopes of the mountains. Development of villages in this region was based on a household, a church, a tavern.

The research analyzes the planned organization of the space of settlements, affected by the nature of occupation of their owners, traditions, the degree of economic development, natural conditions, landscape and neighboring settlements.

A number of factors of formation of aesthetic properties of space are given in the article. The authors suggest some factors of the aesthetic properties formation of the territory, particularly socio-economic; ecological; historical and ethnographic; demographic; natural geographic.

The explored projected area of Precarpathian and Carpathian settlements is specified as very important for consideration of the ethnographic and historical features of each region.

Preserving the identity of each pattern of the territory is the only way to save its ecology and build ecological settlements. Therefore, forming the space of Precarpathian and Carpathian settlements, it is necessary to take into account a number of factors, influencing formation of aesthetic properties on the settlements area; aesthetic visualization of the space of settlements, relative to the place of perception; planning of the space of settlements; administrative and functional connections between settlements.

Key words: formation, space, aesthetic properties, settlement.

Постановка проблеми. На початку XXI ст. у Прикарпатті та Карпатах сформувалась складна палітра поселень архітектурно-планувальних, естетичних і ландшафтних типів, видів, груп, які впродовж тривалого часу створювалися за волонтариськими кон'юнктурними законами.

Сьогодні потрібно враховувати різні особливості та чинники, які мають вплив на побудову у просторі поселень. Треба визначитись, що впливає передусім на зовнішній вигляд та планування, де розміщення сусідніх поселень, характер заняття їх власників (у деяких місцях Прикарпаття поселення майже зливаються у просторі в одне ціле), традиції (етнографічне районування території), ступінь економічного розвитку, природні умови та ландшафт [1].

Досліджуючи формування естетичних властивостей у просторі поселень Прикарпаття та Карпат, можемо побачити хаотичний, безсистемний характер забудови, жакликий її вигляд.

Сучасні громадські будівлі, збудовані українськими бізнесменами, не завжди вписуються у навколишнє середовище і не доповнюють його, а навпаки, спотворюють, створюючи своєрідний хаос.

Сучасне передмістя (нові АЗС, мотелі, кафе, ресторани, салони продажу автомобілів, що монтуються з нових архітектурних конструкцій, виготовлених за новими технологіями) здебільшого підкреслює різкий контраст між станом основної маси забудови передмістя і рівнем сучасної архітектури [2].

Розмаїття подібності та відмінності формування естетики в архітектурі поселень зумовлене наявністю на її території різних категорій населення (постійного і сезонного, міського і сільського).

Низький рівень естетичного вирішення архітектури передмістя можна пояснити зубожінням та правовим нігілізмом українського населення у дотриманні чинного законодавства щодо забудови [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше почали висвітлювати естетичні властивості українського житлового середовища

В. Самойлович [4] та О. Воропай [5]. Проте естетичний вплив на простір поселень Прикарпаття та Карпат досліджено недостатньо.

Постановка завдання. Наше завдання – звернути увагу на формування естетичних властивостей у просторі поселень Прикарпаття та Карпат, ввести в науковий обіг деякі естетичні властивості формування архітектурного простору та обґрунтування їх.

Виклад основного матеріалу. Формування архітектурного простору в західній та східній частинах Карпат відображається рельєфом, так званими ланцюговими грядами. На природних територіях для ведення господарств з'являлися поселення, де спочатку поселялися одна або декілька сімей.

Розростаючись, такий рід дав назву групі дворів. Прізвища перших поселенців ставали назвами сіл, присілків і містечок. Поселення залежно від лісистості території утворювалися на доступних місцях, поблизу основних доріг.

Етнографічне районування території Прикарпаття також є однією з особливостей естетичного формування архітектурного простору. У Прикарпатті можна виділити такі схеми розселення як витягнуті вздовж рік і доріг, скупчені поселення, розкидані безсистемно в долинах і на схилах гір. Основою забудови сіл цього регіону були садиба, церква, корчма.

На планувальну організацію простору поселень впливали: характер заняття їх власників, традиції, ступінь економічного розвитку, природні умови, ландшафт та сусідні поселення.

Простір поселення змінювався зі зміною виробничих відносин населених пунктів, залежно від суспільного укладу.

Під час розробки та реконструкції проектів сільських поселень необхідно враховувати відстань, структуру забудови, особливості виробництва.

У межах поселень можуть бути розташовані промислові підприємства, що не спричиняють шкідливих викидів, території колективних садів і городів жителів міста; громадські будівлі та спо-

руди, науково-дослідні установи і заклади вищої освіти, заклади відпочинку і лікування, санаторії, будинки відпочинку, фільварки, шкільні табори); спортивні споруди (іподроми, мото, автотреки, стадіони); замські озеленені території, у тому числі ліси державного лісового фонду, лісопарки, природні заповідники, пам'ятки ландшафтної архітектури (парково-палацові ансамблі); мисливські господарства; розсадники декоративних кущів і квітів; захисні зелені насадження (біля підприємств, уздовж берегів водойм, біля джерел водопостачання) цвинтарі, каплички тощо [6].

На формування естетичних властивостей у просторі поселень впливає низка чинників, які визначають доцільність їх розташування, особливості проектування та зовнішнього вигляду. Основними чинниками формування естетичних властивостей простору поселень є: соціально-економічні; екологічні; історико-етнографічні; демографічні; природно-географічні.

Враховуючи ці чинники, ми зможемо краще сформувати інфраструктуру територій поселень, налагодити соціально-економічні культурні і комунікаційні зв'язки та розвивати й апробувати нові естетичні аспекти (моделі) у просторі поселень.

Основними групами етнічного населення Прикарпаття та Карпат є бойки, гуцули, опіляни, підгоряни, покутяни і лемки. Як в архітектурі, так і в побуті та мистецтві, кожна з цих груп має свої особливості та принципи. Бойки заселяють узбіччя середньої частини Карпат. Традиційно на Бойківщині процвітали скотарство, видобування солі, лісозаготівля, ковальська справа. Землеробство та тваринництво посідали другу сходинку в народному господарстві. Традиційними пам'ятками народного будівництва регіону були дерев'яні каплиці, дзвіниці, церкви [7].

На території Карпат жили гуцули.

Географічні чинники визначили особливість життєвого укладу та рід занять. Переважно тут займалися деревообробкою, народними промислами, скотарством, писанкарством. На території цієї етнічної групи були поширені гончарство, різьбярство, ткацтво, вишивальництво. Особли-

вості пам'яток архітектури Гуцульщини – традиційні дерев'яні церкви XVI-XX ст.

Для проектування простору поселень Прикарпаття та Карпат важливе врахування етнографічних та історичних особливостей кожного регіону. Лише зберігаючи ідентичність кожного куточка території, можна зберегти її екологію та побудувати екологічні поселення.

Висновки. Отже, у процесі формування простору поселень Прикарпаття та Карпат необхідно враховувати:

- низку чинників, які впливають на формування естетичних властивостей у просторі поселень;
- естетичну візуалізацію простору поселень відносно місця сприйняття;
- планувальну організацію простору поселень;
- адміністративні та функціональні зв'язки між поселеннями.

Бібліографічний список

1. Савчак Н. С., Савчак Р. Н. Особливості архітектурно-планувальної організації простору громадських будівель і споруд між різними населеними пунктами (на прикладі Прикарпаття). *Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій*: матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. форуму, присвяченого пам'яті інженера Ярослава Зайшлого, 20-22 вересня 2017 року / Львівський національний аграрний університет; ред. Д. Б. Дончак. Львів: Ліга-Прес, 2017. С. 122-125.
2. Савчак Н. С. Естетичні рішення у просторі розвитку архітектури громадських будівель і споруд поміж містом та селом. *Вісник Львівського національного аграрного університету*: архітектура і сільсько-господарське будівництво. 2009. № 10. С. 180-183.
3. Посацький Б. С. Формування архітектурного образу міста: навч. посіб. Київ: ІСДО, 1993. 368 с.
4. Самойлович В. П. Народное архитектурное творчество. Київ: Будівельник, 1977. 361 с.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис: у 2 т. Київ: Оберіг, 1991. 592 с.
6. Кучерявий В. П. Урбоекологія: підручник. Львів: Світ, 1999. 389 с.

Стаття надійшла 08.04.2019.